

Міністерство освіти та науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет іноземної філології
Кафедра англійської мови

Дипломна робота
магістра

з теми: **«НЕФОРМАЛЬНА АНГЛОМОВНА ОСВІТА В УКРАЇНІ:
ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

Виконала: студентка 2 курсу
магістратури, групи Ang1-M21z
спеціальності 014 Середня освіта
(Мова і література (англійська))
Норкіна Анастасія Володимирівна

Керівник: **Сторчова Т. В.**,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови.

Кам'янець-Подільський - 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. НЕФОРМАЛЬНА ОСВІТА ЯК АЛЬТЕРНАТИВНА ФОРМА ЗДОБУТТЯ ОСВІТИ.....	7
1.1. Зміст поняття неформальної освіти та причини її появи: соціо- історичний аспект.....	7
1.2. Формальна та неформальна освіта.....	12
1.3. Феномен репетиторства: статистичні дані та їх аналіз	19
РОЗДІЛ 2. РОЛЬ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ.....	26
2.1. Формування іншомовної комунікативної компетентності в закладах загальної середньої освіти I-III ступенів (10-11 класи): аналіз навчальних програм	26
2.2. Неформальна освіта на ринку англomовних послуг України.....	34
2.3. Неформальна освіта на ринку англomовних послуг м. Кам'янця- Подільського та району.....	40
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НЕФОРМАЛЬНОЇ АНГЛОМОВНОЇ ОСВІТИ	46
3.1. Аналіз результатів анкетування вчителів англійської мови.	46
3.2. Аналіз результатів анкетування здобувачів закладів загальної середньої освіти I-III ступенів (10-11 класи)	52
3.3. Шляхи підвищення якості англomовних послуг неформальної освіти	58
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	68
ДОДАТКИ	81

ВСТУП

Особа реалізує своє право на освіту впродовж життя шляхом формальної та неформальної освіти. Неформальна освіта найчастіше веде до отримання кваліфікацій, навичок та вмінь, які не визнаються або не входять до кваліфікацій відповідних стандартів та рамки національної кваліфікації формальної освіти [36, с. 3]. Нові технології та процеси глобалізації зробили політичні, економічні, соціальні, культурні, освітні відносини між країнами дуже щільними, реалізація яких тісно зв'язана із використанням англійської мови. Впродовж останніх років в Україні простежується активізація звернень до неформальної освіти, зокрема, її елементу – іноземної мови, – поширення та вплив серед різних соціально-вікових та професійних груп. Таким чином, проблеми вивчення англійської мови як другої іноземної мови та розвитку іншомовної компетентності на етапі шкільної освіти стають все більш нагальними [2, с. 23; 26, с. 14]

В Україні неформальну освіту досліджували Н. Павлик [28, 29, 30], А. Гончарук [11], Л. Лук'янова [20], Л. Сігаєва [21], Ю. Деркач [14] та інші. Серед дослідників феномену виділяємо О. Василенко (розглянуто методологічну базу неформальної освіти) [4], О. Кивлюк, Т. Пантюк (висвітлено ідею концепту безперервної освіти на основі формальної, неформальної, інформальної освіти) [16, 32], О. Марчишинець (вивчено питання розвитку й взаємодії інституційної формальної освіти в Україні та світі) [23]. За ствердженням І. Ахновської, відкриту освіту у більшості випадків можна розглядати як неформальну, але неформальна освіта не завжди є відкритою [1, с. 75]. Є. Савельєвм було визначено ключове завдання неформальної освіти як етапу підготовки молоді та дорослих до самостійного життя шляхом «*learningbydoing*» [37, с. 231]. Визначено вагомі фактори у прийнятті рішення щодо долученості до неформального навчання й основних користувачів неформальної освіти [25, с. 14]. На противагу більшості дослідників, що наголошують на відкритості та

інноваційності неформальної освіти, Т. Ткач вважає неформальну освіту в силу інертності мислєдїяльностї людини і стїйкого менталїтету, в певнїй мїрї інертною й консервативною як і формальну, тому потрїбно створювати новї інтелектуальнї й фїзичнї можливостї, організацїйнї форми і структури заохочення, що дають змогу їндивїдам, групам і організацїям особисто брати участь і випробовувати цї новї форми для розвитку особистостї в умовах освїтнього простору [42, с. 291]. У соцїологїчних й аналітичних дослідженнях Л. Ващенко, О. Хмєлевськїї узагальнено розповсюдженїсть явища «репетиторства» й вививлено явище суспїльної недовїри до школи й наявнїй розрив мїж вимогами вищих навчальних закладїв і навчанням закладїв загальної середньої освїти яка [45, с. 50; 5, с. 22].

Отже, поняття «неформальна освїта» є об'єктом досліджень останнього десятилїття, проте акцент робитьсє на вивченї його аспекту як освїти дорослих впродовж життя. Інша ж сторона феномену розкриваєтьсє неповно, а саме: неформальна освїта в закладах загальної середньої освїти. Як стверджує О. Хмєлевська масштаби додаткового неформального навчання в Українї є доволї значними на етапї переходу від повної загальної середньої до вищої освїти, а збїльшення академічної конкуренцїї, буде щорїчно загострювати проблему якостї шкїльних освїтнїх послуг. На рївнї початкової та базової середньої освїти поширення додаткової освїти не оцїнено навїть на експертному рївнї [45, с. 50]. Питання саме англomовної неформальної освїти помїж учнїв шкїл висвітлюєтьсє рїдше (С. Бабушко, Л. Соловей) [2], часто як складова загальних досліджень. Подїбна тенденцїя може бути викликана крайньою консервативнїстю школи та закритїстю елементїв неформальної освїти по вїдношенню до досліджень якостї та проблем освїтнїх послуг.

Розкриття специфїки функцїонування неформальної англomовної освїти допоможуть з'єсувати актуальнї учнївськї потреби, встановити яким чином шкїльний вчитель може покращити свою роботу та

індивідуалізувати процес навчання, підвищити рівень зацікавленості та залученості учнів до освітнього процесу; може внести корективи у методику підготовки педагогічних кадрів. Таким чином, вивчення питання неформальної освіти в Україні залишається відкритим та актуальним. Важливо досліджувати дане освітнє явище різнорівнево для формування цілісної картини про тенденції панівних настроїв у ставленні до освіти серед учнів та учителів, які виступають індикаторами і практичним відображенням стандартів освіти.

Об'єкт дослідження: неформальна англомова освіта в Україні.

Предмет дослідження: особливості функціонування неформальної англомовної освіти, причини її появи та розвитку в Україні.

Мета дослідження: дослідити досвід та визначити перспективи розвитку неформальної англомовної освіти в Україні.

Окреслена мета передбачила вирішення таких **завдань**:

- 1) дослідити феномен неформальної англомовної освіти у світі та Україні;
- 2) визначити взаємодію неформальної та формальної англомовної освіти;
- 3) з'ясувати роль вчителя англійської мови та здобувача закладу середньої освіти у парадигмі неформальної англомовної освіти;
- 4) визначити передумови розвитку неформальної освіти та способи адаптації її досвіду у формальну освіту;
- 5) провести опитування серед вчителів англійської мови та здобувачів закладів загальної середньої освіти й здійснити аналіз отриманих даних;
- 6) запропонувати шляхи вдосконалення неформальної освіти та фахових компетентностей вчителів у межах неформальної англомовної освіти.

Методи дослідження: аналіз наукової літератури; опитування; математико-статистичний аналіз та узагальнення отриманих результатів.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що вперше було вивчено особливості неформальної англомовної освіти та її місце в навчальній та викладацькій практиці, зокрема міста Кам'янець-Подільського та району, запропоновано шляхи удосконалення неформальної освіти та способи удосконалення фахових компетентностей вчителів у межах неформальної освіти.

Практичне значення: результати дослідження можуть бути використані для покращення викладання англійської мови в закладах загальної середньої освіти в Україні, удосконалення професійної підготовки фахівців у закладах вищої освіти, а відтак і формування англомовної компетентності здобувачів закладів загальної середньої освіти; також результати можуть бути використані науковцями і викладачами для подальшого дослідження динаміки впливу освітніх реформ на структуру освітньої системи України.

Апробація. Результати досліджень були представлені на звітній студентській конференції та висвітлені у «Збірнику наукових праць студентів та магістрантів факультету іноземної філології Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка». Випуск 15. (м. Кам'янець-Подільський, 2022 р.)

Структура та обсяг роботи. Дипломна робота викладена на 108 сторінках та складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури, який містить 92 найменування та 19 додатків.

ВИСНОВКИ

Для сьогодення характерним є втілення нової шкільної філософії та програм, які зосереджують увагу на вихованні особистості здатної до ефективного навчання й постійного пошуку нових знань, не тільки отриманню навичок спілкування англійською мовою, а й до розвитку особистісно важливих рис характеру. В Україні спостерігається стрімкий розвиток ринку послуг неформальної освіти, що є логічним відображенням тенденцій світового ринку та особистісного прагнення спеціалістів до професійної реалізації. Крім того, це є результатом державних реформ, впливу геополітичної ситуації, що ближчими роками стимулюватиме попит на додаткову неформальну освіту. Засади неформальної освіти практично втілюють сучасні ідеї організації навчального процесу і навчального простору, які стимулюються освітніми реформами.

У м. Кам'янець-Подільський наявні різноманітні курси та школи англійської освіти з широким спектром освітніх послуг. Репетитори порівняно рідко відкрито заявляють про свою діяльність на інтернет-платформах. Школи та курси зосереджуються у містах територіальної громади, акцентують увагу на комунікативному підході, інтерактивності, різних формах організації навчання. Порівняно із індивідуальним репетиторством частіше пропонують більшу прозорість викладання, спілкування з *native speakers*, розвиток комунікаційних навичок в групі, допомогу у вступі на навчання за кордоном, видачу сертифікатів.

Репетиторська діяльність, в цілому, вважається вчителями необхідним для учнів явищем, яке відкриває можливості до реалізації амбіцій, виступає стимулюючим фактором до відточення педагогічної майстерності й відпрацювання творчих навичок чи, загалом, уможливорює фахову діяльність. Учням додаткове навчання дозволяє адаптуватися до впливів реформ та нестабільності у суспільстві. Було виявлено зміну мотивації вивчення іноземної мови, яка частково змістилася на підготовку

до навчання за кордоном, що проявилось в тому, що від початку російського вторгнення в Україну кожен четвертий учень звернувся до репетитора. Крім того, виявлена тенденція необізнаності учнів в своєму рівні англійської мови. Учнями було визначено переваги додаткових занять іноземною мовою, проте частина опитаних має неоднозначне ставлення до явища. У цілому, неформальна освіта реалізує повне право людини на освіту і, більше того, на право вільного вибору якісної освіти.

На основі отриманих результатів: виявлених потреб учнів та поширеності явища серед вчителів, загальнодержавних і світових перспектив – було запропоновано використання неформальної освіти, яке на даному етапі і в подальшій перспективі може виступати ефективним інструментом для впровадження нових методик навчання, допоміжним ресурсом у формуванні англомовної компетентності для учнів, що потребують цього через індивідуальні навчальні потреби та особливості. Співпраця між навчальними закладами може сприяти розвитку компетентностей учнів. Запропоновані шляхи покращення неформальної освіти та використання їх здобутків (неформальна освіта як джерело професійної компетентності для майбутніх вчителів; соціальна програма для дітей) сприятимуть ефективнішому перенесенні досвіду неформальної освіти у формальну освіту. Таким чином, неформальна освіта на практиці зможе готувати фахівців до «нетипових» умов, збільшувати їх шанси для професійної реалізації та якісної фахової діяльності. Підготовка фахівців в різних напрямках дозволить проконтролювати стихійний процес додаткового навчання, мінімізувати деструктивний вплив на учнів, сприятиме соціалізації дітей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ахновська І. О. Відкрита та неформальна освіта: Компаративний аналіз. *Економіка і організація управління*. 2019. № 4 (36). С. 66–76.
2. Бабушко С. Р., Соловей Л. С. Особливості опанування дорослими учнями англійської мови як іноземної у неформальній та інформальній освіті. *ScienceRise: Pedagogical Education*. 2017. № 6. С. 23–29.
3. Боднарчук Т. В. особливості використання інтерактивних технологій на уроках німецької мови у старшій школі. *Методика викладання філологічних дисциплін у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах України*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2014. С. 15–16.
4. Василенко О. В. Неформальна освіта дорослих : поняття, принципи і методи. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2016. Вип. 1. С. 25–34.
5. Ващенко Л. С. Феномен додаткового навчання (репетиторство): причини та результати. *Педагогічні науки : зб. наук. праць*. Вип. 147. 2020. С. 21–29.
6. Величко В. Є., Федоренко О. Г. Застосування ІКТ у неформальному навчанні майбутніх учителів математики. *Фіз.-мат. освіта*. 2017. Вип. 3. С. 35–38.
7. Вернік О. Л. Психологічні аспекти репетиторства. Актуальні проблеми психології : *Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. . Вип. 10. 2019. С. 75–92.
8. Галайбіда О. В. Художня література як інструмент вивчення іноземної мови. *Методика викладання філологічних*

дисциплін у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах України. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2014. С.21–23.

9. Герус О.С. формування англомовної лексичної компетенції учнів старшої школи засобами змішаного навчання. *Сучасні світові тенденції розвитку науки та інформаційних технологій: Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції*. 2019 р. С. 8–12.

10. Глушковецька Н. А. Подкасти при вивченні англійської мови: проблема класифікації. *Методика викладання філологічних дисциплін у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах України*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020. С. 30–32.

11. Гончарук А. Неформальна освіта дорослих у країнах ЄС. *Педагогічні науки*. 2012. №54. С. 31–36.

12. Горленко В. М. Неформальна освіта як чинник розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності вихователів дошкільного навчального закладу. *Науковий вісник ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2017. Вип. 1 (40). С. 67–73.

13. Груць Г.М. Теоретико-методологічні засади формування професійної компетентності вчителя в контексті нової української школи. *Професійна компетентність учителя Нової української школи: формування, розвиток та удосконалення: матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції / за ред. В.М.Чайки*. Тернопіль: ТНПУ, 2020. С. 6–8.

14. Деркач Ю. Неформальна освіта як умова неперервного навчання молоді. *Вісник Львівського університету : серія педагогічна*. 2008. Вип. 23. С. 17–22.

15. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання Науковий редактор українського видання проф. С.Ю.Ніколаєва. Київ: Ленвіт. 2003. 273 с.
16. Кивлюк О. П. Неформальна освіта в концепції lifelong learning. *Освітній дискурс. Гуманітарні науки*. 2017. Вип. 1. С. 22–34.
17. Коваленко М. А., Ломоносова О. Е., Швороб Г. М.. Неформальна освіта: довідник-порадник для дорослих. Херсон : ОЛДИ ПЛЮС, 2020. 117 с.
18. Колишко Р., Лазоренко О. Аналітичний звіт «Якою має бути політика навчання дорослих в Україні?». Українська сторона Платформи громадянського суспільства Україна-ЄС. «Громадська синергія». Київ. 52 с.
19. Лазаренко Н. І. Тенденції професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пед. освіти і освіти дорослих ім. Івана Зязюна. Київ. 2020. 40 с.
20. Лук'янова Л. Б. Концептуальні засади формування законодавства у галузі освіти дорослих. *Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання населення в умовах соціально-економічної нестабільності : матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції (28 жовтня 2014 р., м. Київ)*. 2014. С. 52–59.
21. Лук'янова Л., Сігаєва Б. Неформальна освіта дорослих як невід'ємна складова освіти впродовж життя. *Вісник Черкаського національного ун-ту. Серія : Педагогічні науки*. 2012. Вип. 1 (214). С. 94–97.
22. Мартинець Л. А. Залучення педагогів до професійного розвитку у неформальній та інформальній освіті. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2017. № 6. С. 15–16.

23. Марчишинець О. В., Яковенко А. Ю. Неформальна освіта як невід’ємна складова освіти впродовж життя. *Економіка і регіон*. 2017. № 6. С. 112–117.
24. Матковська М. В. Вимоги до дистанційного навчання як засобу підтримки англомовної Комунікації студентів. *Методика викладання філологічних дисциплін у загально освітніх та вищих навчальних закладах України*. Кам’янець-Подільський: Кам’янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2020. С. 50–52.
25. Москаленко Л. М. Тенденції розвитку неформальної освіти в Україні (за результатами соціологічного дослідження). *Вісник Львівського університету. Серія соціол.* 2018. Вип.12. С. 180–187
26. Москаленко Л. М. Тенденції розвитку неформальної освіти в Україні (за результатами соціологічного дослідження). *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*. 2019. Випуск 13. С. 14–19.
27. Нова українська школа: poradnik dla vchytelja / za zag. red. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.
28. Павлик Н. П. Неформальна освіта у системі освіти України. *Освітологічний дискурс*. Київ. 2016. №2. С. 27–36. 34
29. Павлик Н. П. Теорія і практика організації неформальної освіти молоді: навчальний посібник. Житомир: Видавництво ЖДУ імені Івана Франка, 2017. 164 с.
30. Павлик Н. П. Зарубіжний досвід неформальної освіти. *Наук. зап. Психолого-педагогічні науки*. Ніжин, 2016. № 1. С. 264–273.
31. Пантелєєва О. О., Малєєва Т. Є. Формування іншомовної комунікативної компетенції студентів немовних спеціальностей. *Духовність особистості: методологія, теорія і практик*. Вип. 1(88). 2019. С. 132–142.

32. Пантюк Т. І., Пантюк М. П. Неформальна освіта як складова освіти впродовж життя: сутність, значення, перспективи. *Інноватика у вихованні*. 2018. Вип. 8. С. 40–49.

33. Пахомова Т. О., Сенченко Я. С. Формування англомовної комунікативної компетентності студентів-філологів в умовах лінгвосоціокультурного підходу. *Вісник Дніпропетровського університету Імені Альфреда Нобеля. Серія «педагогіка і психологія»*. 2013. № 1 (5) С. 59–64.

34. Плинокос Д. Д., Коваленко М. О. Неформальна освіта: теоретичні аспекти і наукові підходи. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2016. Вип. 29. С. 3–60.

35. Поліщук В. М. Вікова і педагогічна психологія: навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2019. 352 с.

36. Положення про неформальну та інформальну освіту здобувачів вищої освіти в Західноукраїнському національному університеті. Вчена рада ЗУНУ, 2020. 10 с.

37. Савельєв Є. В. Неформальна освіта як інструмент розвитку додаткових можливостей молоді. *Вчені записки Університету «КРОК»*. № 1 (61). 2021. С.228–232.

38. Сеїтосманов А., Фасоля О., Мархлєвські В. Старша профільна школа: кроки до становлення. Методичні рекомендації. Київ. 2019. 52 с.

39. Сліпачук Н. М. Using podcasts in English language teaching. *Методика викладання філологічних дисциплін у загально освітніх та вищих навчальних закладах України*. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка , 2020.66–69.

40. Співак С. М. Формування сучасного хмароорієнтованого персоналізованого освітнього середовищавраховуючи ІКТ-

компетентність учасників навчального процесу. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету*. 2017. № 3. С. 274–282.

41. Сторчова Т. В. Рік англійської мови в Україні: реалії та виклики вітчизняної освіти. *Методика викладання філологічних дисциплін у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах України*. Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2016. С. 68–71.

42. Ткач Т. В. Розвиток особистості засобами неформальної освіти. *Актуальні проблеми психології*. Т. 7, Вип. 15. С. 287–291.

43. Ткачов А. С. Формування іншомовної компетентності в інтелектуально здібних учнів основної школи. *Науковий вісник ужгородського університету*. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2017. Вип. 2 (41). С. 241–244.

44. Тригуб І. П. Формування граматичної компетенції у студентів ВНЗ у процесі вивчення англійської мови. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія. 2014. № 10. С. 74–77.

45. Хмелевська О. М. Репетиторство як складова тіньової освіти та можливості його оцінювання в Україні. *Демографія та соціальна економіка*. 2017. № 1 (29). С. 37–53.

46. Холод І. В. *Методика викладання англійської мови : навчально-методичний посібник для студентів вищих навчальних закладів*. Умань : Візаві, 2018. 165 с.

47. Чаюк Т. А. Онлайн інструменти для оцінювання іншомовної компетентності студентів вищих закладів освіти: зарубіжний досвід. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2019. Т. 73, № 5. С. 185–205.

48. Шлепакова Т. Л. Модернізація менеджменту та формування нової генерації професіоналів в галузі культури (оглядова довідка за матеріалами преси, Інтернету та неопублікованими документами за 2015–2016 рр.). Київ : Ротапринт НПБ України, 2016. 16 с.

49. Яблоков С. Інтеграція формального, неформального та інформального навчання в навчанні англійської мови. *Пед. науки: теорія, історія, інновац. технології*. 2018. №1. С. 106–123.
50. Bray M. Private Supplementary Tutoring: Comparative Perspectives on Patterns and Implications. *A Journal of Comparative Education*. 2006. V. 36. № 4. P. 515–530.
51. Bray M., Chad L. Shadow education: Private supplementary tutoring and its implications for policy makers in Asia. Mandaluyong City, Philippines: Asian Development Bank, 2012. 114 p.
52. Brown H. Douglas Principles of Language Learning and Teaching. Longman. *Foreign Language Study*. 2000. 352 p.
53. Herring Todd A. Using ‘habits of mind’ and foreign language film in the esl classroom as effective teaching approaches. *Викладання іноземних мов в Україні та за її межами: досвід і виклики. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. 2019. P. 74–78.
54. Ireson J., Rushforth K. Why do parents employ private tutors for their children? *Exploring psychological factors that influence demand in England. Journal for educational research online*. Vol. 6, №. 1 (2014). P. 12–33.
55. Loyalka P., Zakharov A. Does shadow education help students prepare for college? *Evidence from Russia. International Journal of Educational Development*. 2016. P. 22–30.
56. Storchova T. V. Continuing professional development of English language teachers: focus on English teaching framework. *Методика викладання філологічних дисциплін у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах України*. Кам’янець-Подільський: Аксіома, 2018. С 78–81.
57. Thornbury S. How to teach grammar. Pearson Education Ltd. 1999. 182 p.

58. Баніт О. В. Інтеграційні процеси формальної та неформальної освіти в Україні. URL: https://lib.iitta.gov.ua/720261/1/Banit_Olga.pdf (дата звернення: 06.04.2022).

59. Бахрушин В. Неформальна та інформальна освіта: навіщо вони нам потрібні? 2016. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/872-neformalna-ta-informalna-osvita-navishcho-voni-nam-potribni> (дата звернення: 06.04.2022).

60. Воронцова О. М. Неформальна освіта в сп “Донбаський Аграрний Фаховий Коледж ЛНАУ” 2021. URL: <https://naurok.com.ua/neformalna-osvita-vsp-donbaskiy-agrarniy-fahoviy-koledzh-lnau-256618.html> (дата звернення: 06.04.2022).

61. Вплив соціально-економічного середовища на результати навчання учнів (вихованців) загальноосвітніх навчальних закладів: Звіт. Інститут освітньої аналітики, УЦОЯО, CEDOS, Інститут педагогіки НАПН України. 2016. URL: http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2017/01/zvit_oputyv_2016.pdf (дата звернення: 06.04.2022).

62. Державна служба якості освіти презентує результати дослідження про якість освіти у сільських школах. 2021. URL: <https://sqe.gov.ua/yakist-osvity-silski-shkoly-2021/> (дата звернення: 06.04.2022).

63. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti> (дата звернення: 06.04.2022).

64. Жерьобкіна Т., Куделя М., Самохін І., Стадний Є., Когут І. Соціально-економічний портрет студентів: результати опитування. Аналітичний центр CEDOS. 2016 URL:

<http://www.cedos.org.ua/uk/osvita/sotsialno-ekonomichniyportretstudentiv-rezultaty-opytuvanni> (дата звернення: 06.04.2022).

65. Звіт Інституту освітньої аналітики за сприяння Українського центру оцінювання якості освіти «Вплив соціально-економічного середовища на результати навчання учнів(вихованців) загальноосвітніх навчальних закладів». URL: http://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2016/12/zvit_opytuv_2016.p (дата звернення: 06.04.2022).

66. Зінченко С. Психологічні особливості неформальної освіти дорослих. URL: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/OD/2009_1/09ZSVNOD.pdf (дата звернення: 03.04.2022).

67. Ідеальний репетитор – який він та якими якостями володіє. 2021. URL: <https://vseosvita.ua/news/idealnyi-repetytor-iyaki-vin-ta-iyakimi-iyakostiyami-volodiie-42712.html> (дата звернення: 03.04.2022).

68. Кам'янець-Подільський район Хмельницька область. URL: <https://decentralization.gov.ua/newrayons/1408/communities> (дата звернення: 06.04.2022 р.)

69. Ключовими завданнями 2021 року є продовження реформи «Нова українська школа» та подальша діджиталізація, – Сергій Шкарлет під час платформи «Освіта України 2021: стратегічні цілі в дії». Міністерство освіти і науки України. 2021. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/klyuchovimi-zavdanniyami-2021-roku-ye-prodovzhennya-reformi-nova-ukrayinska-shkola-ta-podalsha-didzhitalizaciya-sergij-shkarlet-pid-chas-platformi-osvita-ukrayini-2021-strategichni-cili-v-di-yi> (дата звернення: 06.04.2022).

70. Концепція «Нова українська школа». Міністерство освіти і науки України. 2016. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konczepciya.html> (дата звернення: 25.03.2022 р.)

71. Міністр освіти хоче заборонити вчителям репетиторство. Що думають про це тернопільські освітяни. 2019. URL: <https://terminovo.te.ua/news/12242/> (дата звернення: 20.10.2022).

72. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 06.04.2022).

73. Онищенко О. Англійська мова в школі – Ми «за»... і навіть проти. 2015. URL: http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1061&page&fbclid=IwAR0CT2LeVufcr_m7_SU5wZQdAIODOcVxW0rgW-h22QtOTwPJwWnVwYSWRZ4 (дата звернення: 06.04.2022).

74. Опитування учнів сільських шкіл щодо ключових аспектів якості освіти. Аналітичний звіт за підсумками соціологічного дослідження. 2021. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/852/85286/Rural_Schools_Students_Report_2021_SURGe.pdf (дата звернення: 12.10.2022 р.)

75. Положення про взаємодію формальної та неформальної освіти, визнання результатів навчання (здобутих шляхом неформальною та/або інформальної освіти в системі формальної освіти) у Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича. 2019. URL: http://www.budarch.chnu.edu.ua/res//budarch/Docs/Polozhennia/16_Polozh_pro_vzaemod_formal_i_neformal.pdf (дата звернення: 06.04.2022).

76. Про затвердження Змін до деяких наказів Міністерства охорони здоров'я України/ Наказ МОЗ № 1371 від 01.08.22 року. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/87486/ (дата звернення: 20.10.2022).

77. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. No 2145–VIII : [редакція від 02.04.2022 р.]. Законодавство України. Верховна Рада

України. Київ. 2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 06.04.2022).

78. Програма зовнішнього незалежного оцінювання з іноземних мов: пояснювальна записка від 26.06.17. № 696. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/10/1005/Inozemni.pdf> (дата звернення: 03.04.2022).

79. Ремонт, підручники, репетиторство – 5 запитань про антикорупцію в школах. 2020. URL: <https://nus.org.ua/articles/remont-pidruchnyku-repetytorstvo-5-zapytan-pro-antykoryuptsiyu-v-shkolah/> (дата звернення: 20.10.2022).

80. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. URL: https://www.undp.org/content/dam/ukraine/docs/SDGreports/UNDP_Strategy_v06-ptimized.pdf (дата звернення: 06.04.2022).

81. Указ президента України №27/2021: Про стипендії, премії та гранти Президента України у сфері освіти. 2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/272021-36381> (дата звернення: 06.04.2022).

82. Федорова С. І. До питання формування граматичної компетенції в середніх загальноосвітніх школах. Вісімнадцята всеукраїнська практично-пізнавальна інтернет-конференція. URL: <http://naukam.triada.in.ua/index.php/konferentsiji/48-visimnadtsyata-vseukrajinska-praktichno-piznavalna-internet-konferentsiya/413-do-pitannya-formuvannya-gramatichnoji-kompetentsiji-v-serednikhzagalnoosvitnikh-shkolakh> (дата звернення: 06.04.2022).

83. Юзва Л. Ставлення українських школярів до повернення у школи. 2021. URL: http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1061&page&fbclid=IwAR0CT2LeVufcr_m7_SU5wZQdAIODOcVxW0rgW22QtOTwPJwWnVwYSWRZ4 (дата звернення: 06.04.2022).

84. A Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching, Assessment. Cambridge University Press. 2020. 278 p. URL: <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4> (дата звернення: 06.04.2022).

85. Borodchuk N. Shadow Education: Quantitative and Qualitative Analysis of the Impact of the Educational Reform (Implementation of Centralized Standardised Testing) on Private Tutoring in Ukraine. LSE Working Papers. 2011. URL: <http://www.lse.ac.uk/internationalDevelopment/pdf/WP/WP117.pdf> (дата звернення: 06.04.2022).

86. Chase C. Blended Learning—Combining Online Technology with Classroom Instruction: 1 of 3 Make Edtech Happen. 2012. URL: <https://chipchase.wordpress.com/2012/03/21/blended-learning-combining-online-technology-with-classroom-instruction-1-of-3/> (дата звернення: 03.04.2022)

87. Dang Hai-Anh, Rogers F. Halsey. How to Interpret the Growing Phenomenon of Private Tutoring: Human Capital Deepening, Inequality Increasing, or Waste of Resources? The World Bank Development Research Group Human Development and Public Services Team. 2008. URL: <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/6587/wps4530.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 06.04.2022).

88. Education in a Hidden Marketplace: Monitoring of Private Tutoring / Education Support Program (ESP) of the Open Society Institute. Budapest: 2006. 355 p. URL: https://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/hidden_20070216.pdf (дата звернення: 06.04.2022).

89. ENGIN. URL: <https://uk.engineprogram.org/> (дата звернення: 03.04.2022).

90. Non-Formal Learning Handbook for Volunteers and Volunteering Organisations. Berlin, 2017. URL: <http://www.icye.org/wp-content/uploads/2017/06/NFE-Handbook-May-2017.pdf> (дата звернення: 06.04.2022).

91. The European Indicator of Language Competence. Report from the Educational Council to the European Council. Barcelona. 2002. URL: www.edu.languagelearning.com.ua (дата звернення: 06.04.2022). 52

92. UNESCO Institute of Statistics. URL: <https://uis.unesco.org/en/glossary> (дата звернення: 06.04.2022)